

บทที่ 1

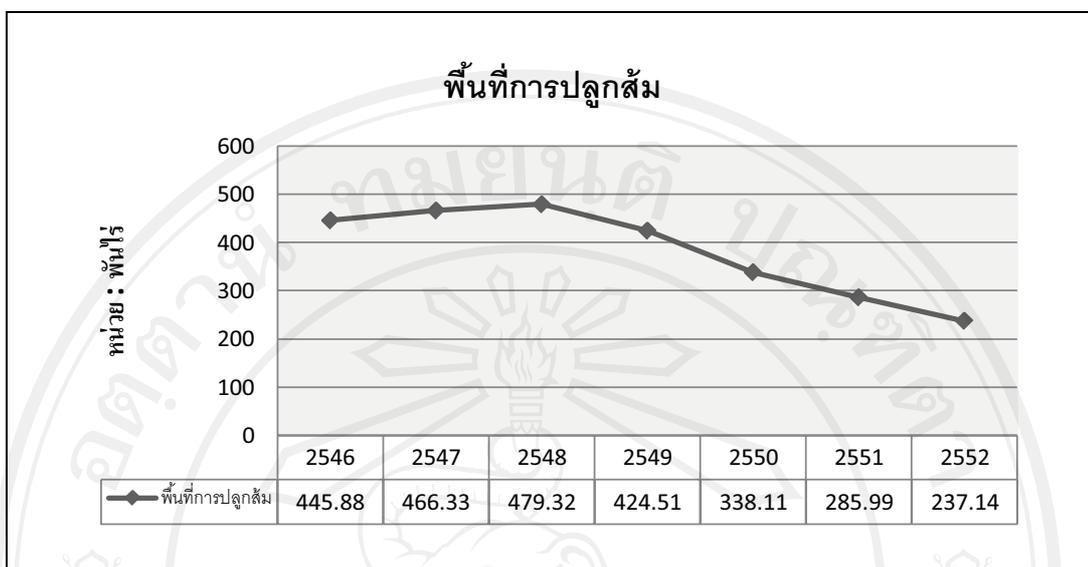
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันพื้นที่ผลิตส้มของไทยทั่วประเทศมีปริมาณลดลง เนื่องมาจากราคาที่ตกต่ำสวนทางกับต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น จากข้อมูลพบว่าพื้นที่การผลิตส้มของไทยลดลงจาก 445,882 ไร่ในปี 2546 เหลือ 237,140 ไร่ ในปี 2552 เนื่องมาจากปัญหาโรคและแมลงระบาดรุนแรง โดยผลผลิตเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2546-2549 จาก 534,864 ตัน ในปี 2546 เป็น 871,644 ตัน ในปี 2549 แต่หลังจากนั้นลดลงเหลือ 647,171 ตันในปี 2551 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2552)

“ส้ม”เป็นผลไม้ เศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากส้มเป็นผลไม้ ที่มีปริมาณความต้องการบริโภคสูงมาก ทั้งในและต่างประเทศ เนื่องมาจากรสชาติและความสะดวกในการบริโภค ทั้งในรูปของผลสดและน้ำผลไม้ อีกทั้งยังเป็นผลไม้ที่ใช้งานในเทศกาลต่างๆ ด้วย เนื่องจากราคาไม่แพงเมื่อเปรียบเทียบกับผลไม้ประเภทอื่นๆ สีสันสวยงาม และยังมีให้เลือกหลากหลายประเภท ที่ผ่านมาสถานการณ์การผลิตส้มของไทย มีการย้ายพื้นที่ปลูกส้มจากภาคกลางมายังภาคเหนือ เนื่องมาจากโรคและแมลง พื้นที่เพาะปลูก ปริมาณการผลิต จำนวนผู้ประกอบการลดลง โดยร้อยละ 50 ของพื้นที่ปลูกส้มในภาคเหนือจะเป็นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแหล่งผลิตส้มที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ประมาณร้อยละ 94 ที่ปลูกอยู่ในพื้นที่อำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ และ อำเภอไชยปราการ จึงทำให้ส้มเป็นไม้ผลเศรษฐกิจที่สำคัญของทั้ง อำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ และ อำเภอไชยปราการ และอีกประมาณร้อยละ 5 ปลูกในเขตพื้นที่อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง และ อำเภอพร้าว และอีกประมาณร้อยละ 1 ปลูกในเขตพื้นที่อำเภออื่นๆ (ดังตาราง 1.1) โดยผลผลิตส้มจังหวัดเชียงใหม่ จะออกสู่ตลาดในช่วงเดือนตุลาคม-พฤษภาคม ส่วนใหญ่ร้อยละ 98 ใช้บริโภคภายในประเทศในรูปของผลสด ส่วนที่เหลือร้อยละ 2 ใช้ส่งออกและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เล็กน้อย เช่น แยมส้ม น้ำส้ม

รูปที่ 1.1 พื้นที่การปลูกส้มในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2546 - 2552

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 1.1 แหล่งผลิตส้มที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ปีการผลิต 2551/2552

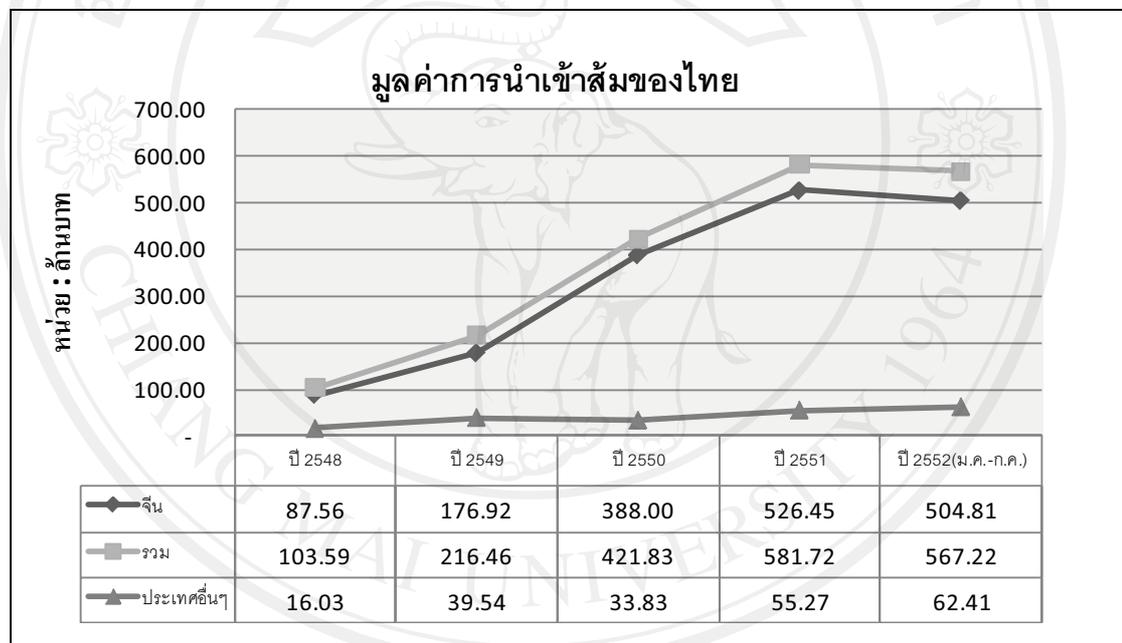
แหล่งผลิตส้มที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ปีการผลิต 2551/2552		
อำเภอ	เนื้อที่ให้ผล (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)
ฝาง	33,917	136,974
แม่ฮาด	24,476	82,394
ไชยปราการ	1,893	7,360
เชียงดาว	1,415	3,997
แม่แตง	955	1,897
พร้าว	340	846
อำเภออื่นๆ	725	1,272
รวม	63,721	234,740

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ตุลาคม 2551

จากการที่ประเทศไทยได้มีการทำการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น เนื่องมาจากเศรษฐกิจของประเทศไทยพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศถึง 86% ของผลผลิตมวลรวมของประเทศ จึงได้มีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจหรือเปิดเขตการค้าเสรี (Free Trade Area :FTA) เพื่อที่จะลดการกีดกันทาง

การค้าในด้านภาษีและขยายการค้าระหว่างประเทศของไทย ดังนั้นเมื่อมีการเปิดเขตการค้าเสรีทำให้สินค้าที่ส่งออกและที่นำเข้ามาภายในประเทศ จึงมีปริมาณที่สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะสินค้าเกษตร ซึ่งมีการนำเข้าจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น เป็นผลจากข้อตกลงลดภาษีศุลกากรระหว่างกันภายในกลุ่มประเทศสมาชิกลงให้เป็น 0% แต่ยังคงใช้อัตราภาษีปกติที่สูงกว่ากับประเทศนอกกลุ่ม จากที่มีการเปิดเขตการค้าเสรีแล้วนั้นทำให้สินค้ากลุ่มผลไม้จากต่างประเทศได้นำเข้ามาในประเทศในปริมาณและมูลค่าที่มากขึ้น เช่น แอปเปิล องุ่น สาลี่ และส้มก็เป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่มีการนำเข้าในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

รูปที่ 1.2 มูลค่าการนำเข้าส้มของไทยตั้งแต่ปี 2548 – 2552 (ม.ค. – ก.ค.)

ที่มา: กรมศุลกากร

ข้อมูลจากกรมศุลกากร พบว่า มูลค่าการนำเข้าส้มของไทยเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเกือบร้อยละ 90 เป็นส้มจากประเทศจีน (ดังกราฟ) ส้มจากจีนเป็นส้มไร้เมล็ดผลเล็กกำลังนำเข้าสู่ไทยจำนวนมหาศาล โดยเฉพาะตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเมษายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูการที่ผลผลิตส้มภายในประเทศออกสู่ตลาดเช่นเดียวกันนอกจากปริมาณและมูลค่าของส้มจีนที่มีการนำเข้าเพิ่มขึ้นแล้ว ในด้านคุณภาพส้มจีนถือว่ามีพัฒนาที่ดี เนื่องจากวันนี้ตลาดในประเทศไทยเริ่มถูกใจส้มจีนมากขึ้น เนื่องจากเป็นส้มไร้เมล็ดผลเล็กพอดีคำ รสชาติอร่อย เก็บไว้ได้นาน ราคาขายปลีกถูกลงและหาซื้อได้ง่ายมีขายทั่วประเทศ ซึ่งรัฐบาลจีนได้ตั้งเป้าหมายอนาคตส้ม โดยการตั้งยุทธศาสตร์การพัฒนา

อุตสาหกรรมสั้ของประเทศไทยด้วยการเน้นไปที่ การปรับปรุงสายพันธุ์และคุณภาพสั้ เน้นการสร้างแบรนด์การค้าและลดต้นทุนการผลิตลง แต่อุปสรรคของการพัฒนาอุตสาหกรรมสั้ของจีน คือ ความแปรปรวนของอากาศ ในบางปีเกิดน้ำค้างแข็งทำให้ผลผลิตสั้ลดลง อย่างไรก็ตามการผลิตสั้ของจีน ได้เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมเคยเป็นส่วนสั้ขนาดเล็ก แต่ขณะนี้รัฐบาลจีน ได้มีการลงทุนทำสวนสั้ร่วมกับเอกชนเป็นแปลงขนาดใหญ่ ตั้งแต่ระดับ 1,000 ไร่ถึง 10,000 ไร่ โดยตั้งเป้าที่จะผลิตสั้เพื่อการส่งออก

นอกจากการนำเข้าสั้ที่สามารถระบุเป็นตัวเลขปริมาณและมูลค่าการนำเข้าแล้วนั้น ยังมีการลักลอบนำเข้ามาทางด้านชายแดนทางตอนเหนือของประเทศ ซึ่งจะไม่เพียงมีแต่สั้ที่มาจากจีน เท่านั้น ในปัจจุบันได้เริ่มมีการนำเข้าสั้จากต่างประเทศพม่าอีกด้วย ถึงแม้ว่าจะมีกำลังการผลิตที่ไม่มากพอ แต่ก็สามารถประมาณการได้ว่าจะมีสั้จากประเทศพม่าเข้ามาประมาณวันละ 100 ตันต่อวัน สำหรับให้ช่วงฤดูกาล

ส่วนทางด้าน การส่งออกสั้ของไทยเริ่มมีแนวโน้มลดลง เพราะนอกจากสั้จีนจะเข้ามาตีตลาดสั้ในประเทศแล้ว ยังเป็นคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญของไทยในตลาดส่งออกอีกด้วย ในปี 2552 ปริมาณการส่งออกสั้ของไทยไปยังประเทศต่าง ๆ มีทั้งหมด 6.1 พันตัน คิดเป็นมูลค่า 135.8 ล้านบาท ทั้งปริมาณ และมูลค่าลดลงร้อยละ 64.1 และ 56.7 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ตามลำดับ โดยตลาดส่งออกหลักของไทยยังคงเป็นประเทศเพื่อนบ้านกว่าร้อยละ 44.0 นอกจากนั้นก็ยังมีการส่งออกไปยังประเทศจีน ร้อยละ 23.8 และฮ่องกง ร้อยละ 17.4 เป็นต้น ซึ่งผู้บริโภคในจีนบางกลุ่มนิยมบริโภคสั้ไทย เนื่องจาก มีรสชาติ และคุณภาพดี อีกทั้งจีนยังผลิตสั้ในลักษณะนี้ไม่เพียงพอ กับความต้องการของผู้บริโภคในประเทศ

ข้อมูลจากศูนย์วิจัยกสิกรไทย พบว่า การส่งออกสั้ของไทยในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา เริ่มมีแนวโน้มลดลง โดยสาเหตุหนึ่งมาจาก ไทยจะต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงจากสั้ของจีนซึ่งถือเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ของโลก อีกทั้งต้นทุนในการผลิตของจีนยังถูกกว่าสั้ของไทยมาก โดยสั้จากจีนนั้น ได้เข้ามาทำการตีตลาดโดยเฉพาะตลาดเอเชีย ซึ่งถือเป็นตลาดส่งออกหลักของไทยไม่ว่าจะเป็นพม่า อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เป็นต้น อีกทั้งรัฐบาลจีน ได้มีการวางเป้าหมายว่าในปี 2555 จีนจะเป็นแหล่งผลิตสั้ที่สำคัญที่สุดในเอเชีย และจะทำการขยายการส่งออกสั้ไปตามตลาดเป้าหมายต่างๆ เพิ่มขึ้นไปยังประเทศในแถบตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศที่มีชาวเอเชียไปตั้งถิ่นฐานอยู่มากไม่ว่าจะเป็นสหรัฐฯ และแคนาดา เป็นต้น ส่งผลให้ไทยจะต้องเผชิญกับการแข่งขันรุนแรงมากขึ้นในอนาคต

จากข้อมูลที่ผ่านมาแล้วข้างต้น ผู้ประกอบการและหน่วยราชการเริ่มที่จะสังเกตเห็นผลกระทบที่จะตามมาในอนาคต และอาจจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการรองรับสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดกองทุน FTA ซึ่งจัดตั้งโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นกองทุนช่วยเหลือเพื่อการปรับตัวของภาคการผลิตและบริการที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า นอกจากนี้ยังมีเงินช่วยเหลือจากกองทุน FTA เพื่อพัฒนานวัตกรรมใหม่ในการยืดอายุการเก็บรักษาผลส้มโดยการห่อผลส้มเพื่อรอจำหน่ายในช่วงที่ส้มมีราคาสูง โดยได้รับความร่วมมือจากคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยการใช้ถุงพลาสติกใสนำมาห่อผลส้มหลังเก็บเกี่ยวจากต้น ซึ่งสามารถยืดอายุการเก็บรักษาผลส้มให้อยู่ได้นานถึง 4 เดือน โดยที่คุณภาพด้านรสชาติไม่เปลี่ยนแปลงเลย โดยไม่ต้องเก็บในห้องเย็น

แต่เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับการช่วยเหลือจากกองทุน FTA โดยจำนวนผู้ประกอบการในจังหวัดเชียงใหม่มีประมาณ 2,900 ราย และจำนวน 1,767 รายเป็นผู้ประกอบการในเขตพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรีที่มีต่อธุรกิจสวนส้มในเขตพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาถึงลักษณะการประกอบการ ผลกระทบของการเปิดการค้าเสรี ปัญหาและอุปสรรคในด้านๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะและแนวทางการปรับตัวของผู้ประกอบการ เพื่อที่จะนำข้อมูลดังกล่าวที่ได้ทำการวิจัย เป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อรับมือกับผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรีที่จะมากยิ่งขึ้นในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษา โครงสร้างผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ที่มีต่อส้มในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษา ผลกระทบของผู้ประกอบการธุรกิจสวนส้มในเขตพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จากการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการบริหารจัดการของภาครัฐและเอกชนในการแก้ปัญหา และเพิ่มประสิทธิภาพการแข่งขันของธุรกิจค้าส้มในประเทศไทย
2. ผู้ประกอบการสามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการปรับตัวเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน อันเนื่องมาจากการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA)

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรีที่มีต่อผู้ประกอบการธุรกิจสวนส้มในเขตพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการธุรกิจสวนส้มในเขตพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 100 ราย โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการที่ทำการศึกษา จากพื้นที่แต่ละตำบลในอำเภอฝาง

1.5 นิยามศัพท์

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ได้รับหรือเกิดจากการกระทำที่มีต่อ ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางที่ไม่ดีก็ได้ ในการเปิดเขตการค้าเสรี

เขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) หมายถึง การรวมกลุ่มเศรษฐกิจโดยมีเป้าหมายเพื่อลดภาษีศุลกากรระหว่างกันภายในกลุ่มลงให้เหลือน้อยที่สุด หรือเป็น 0% และใช้อัตราภาษีปกติที่สูงกว่ากับประเทศนอกกลุ่ม การทำเขตการค้าเสรีในอดีตมุ่งเปิดเสรีในด้านการค้าสินค้า (goods) โดยการลดภาษีและอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษีเป็นหลัก แต่เขตการค้าเสรีในระยะหลัง ๆ นั้น รวมไปถึงการเปิดเสรีด้านบริการ (services) และการลงทุนด้วย

ผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจสวนส้ม ที่มีการเพาะปลูก ในเขตพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นทั้งรายเล็กและรายใหญ่